

dergi yazıları

2 DERGİ YAZILARI

yabancılařma...

ilk önceleri kıtada yaşayan halka köpek muamelesi yaptılar...
sürüler halinde kırbaçlayarak, döverek ellerini ayaklarını zincirlere vurup gemilerle uzak ülkelere götürüp mal gibi sattılar...

sonra yetmedi...

almanı, belçikalısı, hollandalısı, fransızı, italyanı, ingiliz, bir zaman önce insanların esir ettikleri yerlere gidip bu sefer kene gibi yapıştılar o yerlere... yerleştiler...

kene gibi...

ve bit gibi, sülük gibi kanlarını emdiler...

topraklarını istila ettiler...

toprağın, kıtanın verebileceği bütün zenginlikleri aldılar...

ve karşılığında eziyet, kötü muamele dışında afrika'ya, halkına hiç bir şey ama HİÇ BİR ŞEY vermeden...

aldılar ve ülkelerine götürdüler...

ve afrika halkına halen bir köpek muamelesini reva gördüler...

bu arada habeşistan'da, cezayir'de, libya'da ve bir sürü yerde toplarıyla tüfekleriyle milyonlarca afrikalıyı öldürmekte de hiç bir sakınca görmediler...

bunlar yetmemiş gibi daha sonra ettikleri nifak tohumları büyüyüp te insanlar birbirlerini öldürmeye başlayınca; açlık sefalet, yoksulluk, çaresizlik sardı ülkeleri... bir karış suda boğulmayı göze alarak, ölümü umursamadan bir zamanlar kendilerini, iliklerine kadar sömürenlere sığınmaya koştular... deniz aşırı... dikenli tellerden...

medeni(!) avrupa'nın bir kısmı akın akın gelen bu müslüman belasına karşı tel örgüler, duvarlar çekti... medeni(!) avrupa'nın bir kısmı "onbin kişi alabiliriz" dedi...

3 DERGİ YAZILARI

medeni(!) avrupa'nın bir kısmı bunları televizyonlarda söylerken, başlarının üzerinde sanki pırl pırl ışıldayan aziz halkaları vardı...

medeniyet çok ilerledi...
insanlık büyük aşamalar kaydetti...

tuhaf olan:

fiyatlar düşmesin diye çöpe dökülen, festivallerde zevk için insanların üzerine boca edilen tonlarca, ama tonlarca domates, yakılan peynirler, atılan sütler, sofralarda yarım kalmış ekmekler, yemekler çöpe dökülürken; sırf ekonomi dengelerini cambazlamak için heba edilen bunca yemek içmenin onda biri bu insanlara gönderilmiş olsa... idi... zamanında... el altından... bağırıp çağırmadan...

yunan'ın basit "bir evin idaresi" olan "ekonomi" serbest oldu, üniversal oldu, liberal oldu, kapitalist oldu, azgın oldu, sömürgeci oldu, yalnızca tüketmek için üretir oldu... velhasıl "bir evin idaresi" olmaktan çıktı...

daha azteklerin ve inkaların altınlarını çalmak için yola çıkan eşkıya takımının iliklerine kadar işlemiş olan "öteki" ve o öteki'nin pekala köpek muamelesi görme alışkanlıkları ve mezizetleri(!) gelip bu vahşi kapitalizm'e dayandı... dayandı mı?...

daha sonra, çok sonraları, daha sonraları afrika'nın (zavallı afrika) bir ucunda bembeyaz istilacıların kurdukları sistem de yukardaki "ötekileştirmeden" farklı mıydı?..

hayır...

kurdukları sistemin adı "apartheid"... yani ingilizce açılımı ile "the state of being apart"...

apart...

diskriminasyon...

ayrımcılık...

4 DERGİ YAZILARI

sonra ne olur?...

"bir kez geçer, bir insan bir karşı'ya,
ondan sonra artık her-şey karşıdır.
orada bir dur-yeri olsaydı ya...
olmaması bir karşı-yarışıdır"

dedi güzel adam özdemir asaf...

ve karşıya geçtiğimiz bu yarışta, ötekileştirdiğimiz,
ayırdığımız, diskrimine ettiğimiz "öteki karşı" artık bize
yabancısıdır...
bana göre "entfremdung" denildiğinde marx ya da
feuerbach ne anlatmak isterlerse istesinler...
içinde yaşadığı bu doğaya zaten ait olmayan insan, ancak
diskrimine ederek öteki insana yabancı düşer...
bu da doğanın umurunda bile olmaz...

5 DERGİ YAZILARI

sınır...

sevgili izzet en sonunda derginin son birkaç sayısını posta ile yollamış...

dün geldi... sağolsun...

birkaç yazıları okudum... bazılarına ise şöyle bir göz gezdirdim...

'*derinliklerinde*' nefessiz kalıp boğulmamak mümkün değil...

'*en sonur*'da da kendiminkini...

altın varaklarla bezenmiş upuzun ucu bucağı görülmeyen muhteşem bir rokoko kabul salonunun oymalı, süslü envanterinin kenarında, bir yerde ikea mutfak masası gibi bişey...

tabii; böyle bir dergide ve onca güzel ve kıymetli felsefi yazıların yanında benim boş kovalar muhteviyatımla konuk olmam komik...

olmasa bile gülümsemelere sebebiyet vermiştir mutlaka... biliyorum...

ama elden ne gelir ki...

meleklerinin huzurunda şeytanın tanrıya seslendiği gibi:

"affet beni; ben kocaman laflar söyleyemem...

ve hatta bütün etrafın alay etse de...

tiradım seni gülmekten kırar geçirdi...

sen ki artık vazgeçtin çoktan gülmekten..." (2)

umarım sizler de gülmekten vazgeçmiş olun...

ama bu sefer, karar verdim; boş kovalarımdan önce belki ben de sizlerle; (*aşık atmama imkan yok biliyorum*), bir minik gösteri babında rekabete girişirim diye...

hani vardır ya bilgeden çok bilgiç insanlar... ya da bilmişler...

buyrun:

6 DERGİ YAZILARI

konumuz sınır...

spinoza mesela...

tanımlamak, **sınırlamaktır** demiş...

bir çiçeğin kırmızı olduğunu söylerken onu bütün öteki renklere karşı **sınırlarız**, demiş...

bi çiçeğin başka bi renk olmadığını söylediğimiz zaman da, olumsuzluyoruz; dolayısıyla **sınırlıyoruz**...

ve özetle ekilmiş: her varlık, bir **sınırlılık**'la belirlenmiştir...

mutlaka doğrudur...

zira karşı çıkmaya kalkırsanız usta size bir 'methiye'(!) bile düzebilir...

yakın zamanın ustalarından kant ise:

bilgiye bir **sınır** çeker ve bu **sınırın** ötesini hiç bilmediğimizi ve asla bilemeyeceğimizi söylemiş...

öyle diyor...

ve ona göre biz ancak 'fenomen'leri bilebilir...

'kendiliğinde şey'i ya da 'numen'leri asla bilemeyip, bunlar **sınır-kavram**'lar olduğu ve bilgimiz bu **sınırdaki** durduğu için ötesine geçemezmişiz.

...dermiş kant usta...

haksız da değil...

zira noumenon'u beş duyumuzla tanımlamak gibi bir

lüksümüz olmadığı halde; phenomenon'u

(phainein=aydınlatmak ışımak) görmememiz mümkün değil...

bu sefer de bu laflara olimpos'un tepesinden hegel baba şimşekler yağdırmış... mış..:

"olur mu öyle şey... ne kadar bilim dışı bir sav..." demiş...

"**sınır**'ın bilincine varmamız için, o **sınırın** ötesinde ne olduğunu bilmemiz gerekir bi kere...

bir çizginin bitimini bilmek demek, o çizginin ötesindeki boşluğu da bilmek demektir...

bir şeyi hiç bilmemek, o şeyin bilincinde olmamaktır.

7 DERGİ YAZILARI

bak bu güzel işte...

"bir şeyi hiç bilmemek, o şeyin bilinmediğini de bilmemektir."

bu daha güzel...

demek ki neymiş...

bilginin **saltık bir sınırı** yokmuş, çünkü olsaymış biz bu **sınırı** da bilemezmiştik.

eğer biz bu **sınır**'ı biliyorsaymışız **sınırın** ötesine geçmişmişiz demekmiş...

ya da bu **sınır** gerçek değildir ve yokturmuş.

yani...

aksini ispat edebilir misiniz!..

zor biraz...

engels, sanki gölgesinde kalmış gibi anılsa da, ortağı kadar sıkı bir düşünürdür bence.

üstad demiş ki:

"evrenin tümüyle bilinmesi, sonsuzun sona ermesi olurdu..."

*bir tür **sınır** tanımlaması...*

"evren sonsuzdur, demek ki bilgisi de sonsuzdur."

epimenides'in kulakları çınlasın... pek te benziyor...

"ayrıca, **bilginin sınırı**, metafiziğin ve idealizmin uydurduğu bilim dışı varsayımdır..."

çünkü **bilginin sınırı yoktur, çünkü konusunun sınırı yoktur...**"

demiş ve son...

kendisi aslında iyi bir ruh hekimi olmasına rağmen karl jaspers bu konularda hayli iddialı şeyler söylemiş zamanında.

'**grenzsituationen**' demiş mesela...

yani **sınır durumları...**

sınır'a dayanmış durumlar...

sınır'da olan durumlar...

alışılmış metod, önlem ya da çarelerle üstesinden gelebilmenin son durağı olan durumlar...

8 DERGİ YAZILARI

ihtiyarlık, amansız hastalıklar, ölüm gibi...

bir de demiş ki bay jaspers:

"'olmanın' akamate uğramasında, yani bir şekilde **sınıra** yaklaşılmasında; 'transandans' a doğru bir kaçış kapısı daima vardır... " demiş...

açık...

doktor olarak ta bunu en iyi onun bilmesi gerek...

bu transdans meselesini bir yerde akılda tutmak lazım...

geldik en büyük ustaya...

ludwig wittgenstein ve 'logisch-philosphische

abhandlung'a...

yani TRACTACUS...

wittgenstein yazdığı tek ve biricik kitabında **sınırdan** üç ya da dört yerde bahsediyor...

atladığım olabilir, kusura bakmayın...

fakat bu konuda önsözünde söylenecek olan her şeyi sanki söylemiş gibidir...

demiş ki usta:

"kitap (yani tractacus) düşünceye böylece bir **sınır** çizmek istiyor, ya da, daha çok – düşünmeye değil, düşüncelerin dile getirilişine (1); çünkü düşünmeye bir **sınır** çizebilmek için, bu **sınırın** iki yanını da düşünmemiz gerekirdi (yani düşünülemez olanı düşünmemiz gerekirdi)"

demiş...

bir başka yerde de:

"dil'e bir **sınır** koyacağız... ve bu **sınırın** dışında olanlar ise düpedüz saçmadır..."

*belki de **sınır**'la ilgili değil ama, son sözü de:*

"eğer konuşulamayacak bir şey varsa, o konuda susmalı..."

bu son söz; düşünce, düşünme ve onu lakırdıya tercüme etme ile ilgili olduğu için;

bir yandan lakırdının kimi zaman (çoğu zaman !) ifade özürülü olduğunu, diğer yandan düşünce ve düşünmeye

9 DERGİ YAZILARI

*yetişme özürlü ve **sınırlı** olduğunu hissettiğim için buraya aldım...*

kendiliğimden...

yoksa kötü bir maksadım yoktur...

--ağır felsefenin ve ciddiyetin sonu--

--ve ciddi olanın altına burada kalın bir çizgi çekiyorum--

sıra boş kovalarda

bazı şeylerde sınır yoktur...

mesela yalan'da, iftira'da, mesela çamur atma'da,

dolandırıcılık'ta... hırsızlık'ta mesela...

bu gibi eylemlere süleymaniye'nin dört minaresi kadar kılıf uydurulur...

ve denilir ki:

hizmette **sınır** yoktur...

bunlar dışardadır...

bazı şeylerde sınır yoktur....

sınır tanımayan yazarlar mesela... mesela düşünürler,

sınır tanımayan özgürlük sevdalıları ve şürekâsı...

mesela...

ve onlar içerdedirler

aslında bunlar insanoğlunun; derin düşünceye inat, **sınır** diye bi şey tanımadıkları ve kolayca aşabilecekleri çok bi şeylerin olduğuna misal...

neyse...

bütün bu kocaman lakırdıların arasında neredeyse kaybolmadan...

sınır denince benim aklıma gelen şey beşinci sınıfta ibrahim beyin (*nedense biz ona hocam demezdik*) verdiği harita ödevlerini yaparken, envai çeşit kuru boya renklerle boyanması gereken şehirleri, bölgeleri, memleketleri:

'bir tire bir nokta... bir tire bir nokta... bir tire bir nokta...'

ile birbirlerinden ayırmaktı.

bunlar sınırdı...

hatta noktaları kucaklamaları için tirelerin sonlarına ve başlarına minik birer yarımaylar bile yapıldı...
dekoratif olsun için...

beşinci sınıfta faik sabri duran'ın o meşhur büyük atlasında ne kadar şehirler ve ne dolu yurtlar ve kıt'alar vardı...

hepsi de bu minval üzerine birbirlerinden ayrılmışlardı.

bizim taraf... sizin taraf... (*angajman?!*)

kordelalar gibi kıvrım kıvrımdılar...

kimi tepelerin arasındaki vadiyi ikiye böler, kimisi bir akarsuyu takibeder, kimisi yüce dağlardan kıvrıla kıvrıla yeşil ovalara inderdi...

sanki bütün doğal engebelere bir uyum sağlamaya çalışır gibi...

bu tabii yalnızca 'siyasi' – boyalı haritalar için geçerliydi...

ne de olsa insan buluşu...

fiziki olanlarda ise; yani sadece dağ tepe, orman, nehirleri gösteren haritalarda böyle sınırlar yoktu...

onlar sadece birbirlerinin içine geçmiş, kimin kime ait olduğu belli olmayan; açıktan koyu kahverengiye doğru yüce dağlar, yemyeşil ovalar ve mavi nehirlerin **sınırsız** haritalarıydı...

ancak bu her zaman böyle olmadı...

beyaz adam kara kıtaya ayak bastığında...

beyaz adam savaş kazanıp yer zaptettiğinde...

beyaz adamın işine geldiğinde...

sınırlar cetvelle çizildi...

dümdüz...

artık dağ bayır dere tepe hak getire...

bir bakmışsın bir köyün dört evi bu tarafta geri kalan beş evi beri yanda kalmış...

11 DERGİ YAZILARI

bunlar da işte beyaz adamın **sınırlarıdır...**
sanırım görseydi, ludwig bile buna akıl erdiremezdi...

bir zamanlar mensubu olduğum bir cemiyete almanya diyarından misafirler gelmişti...
kendileri çok güzel ağırlandılar...
ve bir tanesi de yemekten sonra bir konuşma irad etti...
dedi ki:

"almanya'dan uçağa binip havalandıktan sonra üç saat boyunca çorak tepeler ve karlı dağlar, yemyeşil ya da sapsarı tarlalar, güneş ışığında yukarlara pırıldılar gönderen nehirler ve çok aşağılarda kalmış, oyuncak gibi minicik şehirler, köyler ve kasabaların üzerinden uçtuk. inanır mısınız dostlar bu üç saat içerisinde bu anlattıklarımı birbirlerinden ayıran tek bir çizgi bile görmedim"

güzel bir konuşmaydı...
bizim sabri duran'ın fiziki haritalarına benziyordu...
ayrıca bir 'güzelleme' yapmak için ya da kazara söylenmiş olsa bile cemiyetin mefkuresine de uyuyordu...
neyse...

aklıma gelen bir diğer şey ise 'bir nokta bir çizgilerle' alakası olmayan...

belki de olan...

neden dersiniz galiba yukardaki üstadlardan birinin ya da bir kaçının bilgi ile bağdaştırmak istedikleri sonsuzluk savına oldukça sıcak bakıyorum...

yani bilgidен çok düşünme...

bazen bütün kural ve kaidelere, kanun ve nizama ve intizama nanik yaparak konmuş olan bütün bu uydurma, saçma, aptalca ve en çok ta oduncu baltası misali **sınırları**, o noktalar ve çizgilerin aralarındaki boşluklardan yararlanarak sıvışıp gitmek...

nereye...

öte tarafa...

12 DERGİ YAZILARI

fakat işte işin tam da bu noktasında;
üç ayağı sağlam alman, fransız, antik yunan ve ingiliz
siciminle bağlı bir deveyle bir kırlangıç arasında seçim
yapmak zorunda kalırsınız...
birisi; yalnızca sıkı sıkıya bağlanmış ipin serbestisiyle zar
zor, kan ter içinde sürünerek kumda geride bıraktığı
çizgiye kimi zaman esefle bakan...
ve ayak-bağlarına inat, ayak-bağlarına saygılı, ayak-
bağlarıyla mağrur...
bir yerlere bir **sınıra** ulaşmak isterken...
diğeri (*tabii oldukça izafi ve alegorik...*) göklerde serapa
hür ve serazat...
sürünmek yerine hayal-gücü küheylanına binip bize
yutturmaya çalıştıkları **sınır ötesi** bilinmezliği
keşfetmenin serüvenine adım atmak... uçup gitmek...
devenin saygın bağlarıyla bir kıyas yaparken tabii ki
benim kırlangıcıma pekala 'kuş-beyinli' diyebilirsiniz...
o sizin bileceğiniz şey...

bu arada devenin ayak bağı konusunda mefisto'nun bir
tiradını paylaşayım istedim sizlerle...
mefisto faust'u beklerken hevesli bir talebe müsveddesine
şöyle seslenir: (2)

kimi günler öğretirler sizlere
bir hamlede yaptıklarınızı;
bir! 'ki! üç! ne gerekliyse...
yemeyi içmeyi yaptığınız gibi...
aslında düşünce-fabrikası
usta bir dokuma tezgahı gibidir.
bir ayak ile binlerce iplik sallanır
ve mekik bir oraya bir buraya savrulur.
görünmez iplikler sanki,
akar giderler binlerce düğüm oluşur...

feylozof girer içeri ve size;
bunun böyle olması gerektiğini söyler,

13 DERGİ YAZILARI

birinci böyledir, ikinci ise şöyledir
ve onun için üç ve dört te öyledir.
ve eğer birinci ve ikinci böyle olmasalardı,
üç ve dördünce asla olamazlardı...

bunu talebe her yerde medh'edip över;
velakin dokumacı olamaz...
kim ki hayy olanı tanır ve tanımlar,
dener önce ruhu söküp atmayı,
bütün parçalar elindedir artık,
yalnızca işte ruhun eksiktir bağı.

ve işte böyle dostlar...

sınır ve o meşhur bilgi, bilme ve mantık/ve mantıksızlık
ve akıl hepsi bu dizelerin bir yerlerinde...

hem akıl nedir ki:

bir **omnipotent**'in kendi kullanabileceği ihtiyaç
fazlasından ayırıp, artakalanı sizlere lütfettiğini
varsaydığınız 'cüz'î' bir sadakadır...

ve akıl; daha çok pötikare bir paltonun yan cebine elini
sokup, işaret parmağını sanki cebinde bir tabanca varmış
gibi size doğrultandır...

sizi tehdit edendir...

buna kanmayın...

işte belki de o zaman bir kırlangıç gibi bütün o noktalar
ve çizgilerin aralarında kalan boşlukların **sınırlarından**
syrılır uçar gidersiniz...

- (1) arioba 'ausdruck' u, dilegetiriliş olarak çevirmiş.
bana 'ifade' sanki daha doğru gibi geldi.
- (2) yukardaki çevirilerde eğer bi yanlışlık yaptıysam
affedin.

KAYGI

... böylece, düşünceye bir sınır çizmek, ya da, daha çok – düşünmeye değil, *düşüncelerin dile getirilişine...*

...sınır, öyleyse, yalnızca **dilin** içinde çizilebilecekir...
ve sınırın ötesinde kalan da, düpedüz **saçma** olacaktır.
ludwig wittgenstein

EMOJİ

memleketimden insan manzaraları'nın bir yerlerinde, şaşırın ahçı mahmut, "bitti mi?" diye sorunca, mustafa: "hayır bu daha başı" diye cevap verir... mahmut: "peşrev gibi bir şey öyleysem" der...
işte bu yazının girizgahı da ister istemez öyle bişey olacak...

çince'de ve litvanya'da, tayland veya fransa'da ne konuşurlar nasıl konuşurlar bilemiyorum ama, türkiye'de **konusulan** yani türkçe dili giderek, hatta ecnebice söylemek gerekirse galopan bir hızla kötüleşiyor, yozlaşıyor...

mesela yolda karşılaştığınız bir arkadaşınız güya size dert yaniyor:
"ah sorma kardeş... *moralim* çok bozuk...", ya da
"bırak allaniseveren, zaten *piskolojim* yerlerde sürünüyor..." diye mız mızlanıyor...
artık ne demekse...

yine de zamane, daha çok çağdaş bir türk vatandaşı olarak adamın efkarının ne olduğunu, ya da ne demek istediğini üç aşağı beş yukarı kestirebiliyorsunuz...
hatta anlıyorsunuz... belki de.

15 DERGİ YAZILARI

ancak içinde bulunduğu ruh halinin ne *moralis* ne de *psychologia* ile yakından uzaktan hiçbir ilgisi olmadığını da anlıyor musunuz?..

belki de adamın anlatmak istediği, biraz dertli, biraz sıkıntılı, yorgun belki de aşırı üzgün falan olduğudur... ya da kızgınlık, esef, korku ve diğerleri...

ve anlatmak istediği, ifadesi, meramı, halet-i ruhiyesi; *moralis* ve *psychologia* 'nın karşılıklarının, anlamlarından, etimolojilerinden binlerce fersah uzağa düşmelerine rağmen...

üstelik anlatmak için kullandığı araçlar da kat'iyen bize ait olmayanla...

bozula bozula dilin, ifadelerin kavramların artık anca bu dertlere ve bu sıkıntılara karşılık kullanıldığını kestiriyorsunuz; yersiz ve ilgisiz olduklarını, ama yine de kullanıldıklarını, kullananların da niçin kullanıldıklarını kestiremiyorsunuz...

ya da kestiriyorsunuz...

söylenecek bir şeylerin giderek çarpıtılarak, deforme edilerek...

güya afili, fiyakalı ya da bilmiş, ukala pozları ile...

anlamlarını kendi isteklerine ya da gösterişlerine göre...

bilerek ya da bilmeyerek bozarak, çarpıtılarak kullanmaları...

işte bu, dili harabediyor...

dil ki düşünce ve duygularımızın en asil tercümanıdır...

...giderek soysuzlaşıyor...

tek bir misal olarak, sokakta karşılaşan iki kişiden birinin moralinin ya da pis-kolojisinin bozuk olma ifadesi bu karmaşa ve soysuzluğa ne ilk ne de son noktayı koyuyor...

ionescu merhum: "kelimeler her şeydir" demiş "gerisi ise boş gevezelik."

sanırım üçüncü perde sonlarına doğru da berenger'in direnmesi de bu yüzden...

16 DERGİ YAZILARI

her neyse...

ve bu peşrev bu minval üz're daha da uzar...

İNTERMEZZO

moral ile başlayacak olursak...

mesela...

latince *moralisten*; fransızca başta olmak üzere diğer dillere de geçmiş olan bir kelime.¹

ahlak, terbiye, gelenek, töre, örf, teamül... bir insanın cemiyet içerisinde doğru davranış şekilleri... (bu daha geçerli...)

ya da cicero'nun dediği gibi:

hal ve tavirlara... yakışmak, sadık kalmak!..

bu açıklamaya göre *moralinin* bozuk olduğunu ya da daha iyisi *demoralize* olduğunu söyleyen birisini düşünün.

ve bozuk olduğu söylenen *moralin* yerine yukardaki açıklamalardan birini koyun...

şimdi okuyun...

mazallah...

bir de olaya tüy diken:

bozuk böyle bir *morallerin* tamir(!) edilebilmesi için bir takım resmi kurumların, deniz kenarlarında, yandaşları için özel binalar tahsis edip kamplar kurmaları...

psikoloji ye gelince.

psyche eski grekçeden *soluk, nefes* ya da *hal* olarak çevrilebilir.

¹ *sözcük* değil... hernekadar *söz* VIII yy.'dan sonra kullanılmışsa da, *sözcük* 1969'da konuşma diline sokulmuş. bir küçültme ekini *söz*'ün sonuna ekleyerek; yeni bir şeyler bulma işgüzarlığı, aslına dönme telaşı ve de özleşme gibi **kaygılarla** (!) sanırım *moral-bozukluğu* ile aynı noktaya dönüyoruz... hançerlioğlu'nun *söz*'ün karşılığına koyduğu *lakırdı, kelâm, kavi* ve *lâfız*'ın hemen altında *sözcük* için kullandığı karşılık ise yalnızca *kelimedir... kelime...* ve hançerlioğlu lügatinde, ne *lakırdı*'nın, ne *kelâm*, *kavi* ve *lâfız*'ın ne de en önemlisi *kelime*'nin karşılığını vermemiş... bütün bunlara karşın bir *ufaklık söz* tekmil meramımızı anlatmaya kadir olmuş...

17 DERGİ YAZILARI

ruh diyebilir miyiz diye de kendi kendime soruyorum... *tin* diyemeyeceğim... çünkü bana o asaleti hatırlatmaktan çok, yere düşen bir teneke parçasının sesini hatırlatıyor... toparlarsak *psikoloji*'nin etimolojik açılımını: *soluk, nefes, hal bilimi* ya da *mantiği* olarak ifade edilebilir miyiz?

bu açıklamalardan sonra herhangi birisinin psikolojisinin hiç te iyi olmadığını beyan etmesiyle bu birisinin ne demek istediği oldukça güç anlaşılır bir durum... sanırım daha çok ta *emojiye* giriyor... ya da birazcık ciddiyetimizi takınmamız icap ederse: pseudo- veya paraetimolojiye...

ama diyeceksiniz ki; bu ve buna benzer kelimeler dilimize öylesine girmiş bir kere... kullanılıyor bir kere... doğru ya da yanlış... her neyse... sen anlıyorsun ya... yeter... bırak peşini...

MİTOLOJİ

burada pek yeri olmayabilir ama *psyche*'nin - mademki sözü edildi – onun kral ve kraliçenin üç kızından biri olduğunu söylemeden geçmek olmaz... hem de en güzeli... onun *venus*'ün kızı olduğu dedikoduları etrafta dolaşmaya başlayınca *venus cupid*'i *psyche*'yi cezalandırması için yollar. fakat işe bakın ki *cupid* okunu *psyche*'ye doğru atacağı yerde kendisini vurur ve *psyche*'ye aşık olur...

tabii bütün bunlar *lucius apuleius madaurensis* ya da diğer adıyla *platonius*'un anlattıkları... zaten biz de onun yalancısıyız...

neyse ki bir teselli olarak uzun zamanlar içerisinde bu güzel kızın güzel ismi hiç olmazsa tababetin kullandığı anlama bir şekilde müsemma...

18 DERGİ YAZILARI

ETİMOLOJİ

dediğim gibi psyche'nin – mademki sözü edildi – bilip bilmeden, 'bozulma' ya da 'yerlerde sürünme' gibi yukarıdaki tariflere dâçar olan halleri haricinde, mustarip olduğu gerçek durumları da vardır. mesela psyche zaman gelir *efkarlanır...* bazen etrafına bakar *endişe* eder... kimi hallerde *müteessif* bazı durumlardan dolayı (maalesef!) *esef* etmek gibi bir durumda kalabilir... *pişman* olur... *hüsrana* uğrar... ve belki de bir çekmecelerin kuytu bir köşelerine saklanmış *tahassürle* bu anın geçmesini bekler...²
psyche *korkar...*
geçmişte kalandan dolayı *hayıflanır...*
bir de yukardaki hallerden kimlerinle beraber geleceğe de kimi zaman *kaygı ile* bakabilir...

efkar mesela:

anadolu'nun bir ücra kasabasında, haliçteki köprüaltı koltuk meyhanesindeki sohbetler hatırlanır...
efkarlanılır...
yavukludan ayrı düşülmüştür...
efkarlanılır...
hiç bir sebep yokken burgaz'da gece yarısı sahilde, mehtaba bakarken...
efkarlanılır...
bütün bunlar, *bir insanın efkarlanması* ne demek olduğunun basit misalleridir...
eğer ince eleyip sık dokumaktan imtina eder ve *efkar*'ın bir karşılığının da *pek fakir* olabileceğini bir an için bir kenara bırakacak olursanız, genelde lügat karşılığının *fikir* ya da *fikirler* olduğunu tespit edebilirsiniz...

² yukardaki kelimelerin hçbirini **türk dili sözlüğünde** bulamassınız.. zira bunlar türkçe dilinde kullanılmazlar (!)

19 DERGİ YAZILARI

mutlaka, kökü *fikir*'den gelenle, mehtaba karşı şişenin dibine vurup *efkarlanmanın*, bir yerlerde bir bağlantısı olsa gerek...

ya da olmaması...

endişe...

farsça: *andişa*, orta farsça ya da pehlevi:

hanteşak/hanteşişn...

yani bildiğimiz: düşünmek...

demek ki biz basit gibi görünen *düşünceyi* zaman

içerisinde çok derinlere indirip oldukça

endişelenebiliyormuşuz...

kaygı'ya gelince:

eski türkçede bir *kaymak* bir de *kadhmak* fiili var. oğuz

lehçesinde sonradan tüm dh'ler y olunca *kadhmakta*

kaymak olmuş.

öte yandan *kat/katmak* kökünün bazı türevleri de *kadh-*

biçimini alınca işler iyice karışmış...

ilgilenmek, *manen yönelmek*, *merhamet duymak*

anlamına gelen *kadhmak* fiili divan-ı lügat-it türk'te

kaymak olarak geçiyor, ama aslının dh ile *kadhmak*

olduğu açık... çoğu türevleri de dh ile yazılmış...

kadhğu acıma-tasa demek... bugün buna *kaygı* diyoruz...

kadhğurmak ise birisi için tasalanıp merak etmenin eski

türkçesi...

bugün *kayırmak* deniyor ve anlamı biraz kaymış...³

KAYGI AMA...

feylezof rıza tevfik'in "altın saçlı hatice"de hatice'sine

öğütler verirken şiirinin bir yerine şu dördlüğü

yerleştirmiş...

düşündüğüm hep budur

saadet bir kaygudur

³ sevan nişan'yan dan alıntı..

20 DERGİ YAZILARI

o bir garip korkudur;
maksat olursa bizce...

hececilerin belli bir ölçü, ritm ve anlam basitliği içerisinde unutulmuş ve ne yazık ki günümüze kadar gelemeyen melodik ve naif şiirlerden bir tanesi...

yukardaki dördümlük asıl şiirin bütünü içerisinde rahatlıkla ayrılabilen ve tek başına durabilen bir aforizma tadında aslında...

dördümlükte *kaygının*; korku, endişe, anksiyete ve diğerleri gibi yakın akrabalarının, eninde sonunda - mesela buradaki saadet gibi - bir maksada matuf olması; felsefi ve tıbbi olmasa bile, *edeben* güzel anlatılmış gibi geliyor bana...

ufkun ötesindedir kavuşulmak istenen...

bir fata morgana...

ve bu fata morgana'nın ötesindedir, daimi sağlık, refah, mutluluk ve diğerleri...

bunların toplamıdır insanların saadeti...

sanırım bizleri kaygılandıran ve ara sıra korkutan da; şairin dediği gibi, bunların bizce *maksat* olmalarıdır... belki...

bir de mesela...

sağlık, refah ve mutluluğun yanında bir başka açıdan da baktığımda...

mesela en basitinden; asrımızda artık insanların birbirleriyle olması gereken münasebetlerinin en asgariye inmiş olması...

mesela bazen e-posta denilen o garip devasa konağın koridorlarına bakan sımsıkı kapılarla örtülmüş odaların ıssızlığı... ürkütüyor beni... kimselerin duymak istemediği, kimselerin de duymadığı sessizlikle bağıyorum bazen: "kimse yok mu orada..."

bir ses bir söz duyabilmek *maksadı* ile...

sessizliğin gümbürdeyen yankısı...

21 DERGİ YAZILARI

ve bu sessizlik kaygılandırıyor beni...

artık gözleri iyi seçemeyen birisi için fil'i ancak böyle tarif edebiliyorum...

TIP

felsefenin bilmiyorum ama; tıbbın *kaygı* ve benzeri diğer komuşu *depresif anomaliler* (!?) için bulabildiği tedavi usulleri:

"lütfen şuraya uzanın ve çocukluğunuzu anlatın bandı" dan...

bir takım antidepresan haplara; ki eğer bunlarla da tedavilerden yeterli cevap alınamıyorsa: tazyikli su, elektro şok'lara kadar uzanabilir... başkaca da geçerli tedavi ve çareleri de yok sanırım.
kaygı verici...

CİDDİ OLARAK...

diğer taraftan psikoloji felsefenin bir yan disiplini olmaktan çok giderek onun bir ana disiplini olarak kavranmaya başlandığı, bilmem söylenebilir mi... psikiyatr ve filozof karl jaspers, (nedense bu sıralarda adı sık sık anılır oldu...) hayatı boyunca felsefenin, psikolojinin, psikiyatri ve tıbbın sınırlarını aşmak veya bağdaştırmak için uğraşmış... zaten mayıs 2010'dan beri heidelberg üniversitesinde ihdas edilen karl-jasper kürsüsü, felsefeyle psikoloji arasında kurulması gereken köprünün eğitimi için de bu amaçla kurulmuş...

bana pek aşına olamamakla beraber felsefenin, psikoloji ve psikiyatri için ne gibi görevler yüklenebilir sorusuna ise şunları söyleyebilir miyiz bilmem;

1. psikiyatrinin ilk olarak ana kavramlarına bir açıklık getirmek...

22 DERGİ YAZILARI

2. paradigmal yansımaları ve metodları üzerine araştırmalar... ve nihayet
3. psikiyatrinin ana tasarımlarını belirlemek.

KARŐILAŐTIRMA

kimi zaman merdivenlerin üstünde tedirgin, ne yapacağını bilemeyen ve en önemlisi de *tuhaf şeyler düşünmesiyle* meşhur galip usta gibi ben de kimi zaman tuhaf şeyler düşünürüm. mesela *iki kişi bir kırmızıya baktıklarında acaba hangi kırmızıyı gördüklerini* çok merak ederim... buna benzer *tuhaf* bir benzetmeyi michael ende bir kitabının önsözüne koymuş. ve demiş ki:

"eğer ağaç sözcüğünü mors alfabesi, kril alfabesi veya çin ideogramlarıyla görsem ve bu yazıların yabancıysa olsam, o zaman bunların herbirinin de ayrı şeyler olduğunu düşünmeyecek miyim ?"

ya da aynı şeyler olduğunu...

böyle bir sorunun cevabını verebilmek için; *kaygı*'nın bir yerlerde almancasını, fransızcasını, ingilizcesini ya da macarcasını gördüğünüzde, onun hakikakten *bir kaygı* olup olmadığını nasıl anlıyacaksınız (!)...

concern, consideration, doubt, disquiet, anxiety, worry, fear, care, apprehension, preoccupation, solicitude, worrying, worried, disquietude, perturbation... Angst, Anliegen, Sorge, Besorgnis, Trennungsangst, Hauptanliegen, Belang, Bedenken... l'anxiété, preoccupations au sujet de...

bir sürü ağaç...

kaygı, endişe, efor ve buna benzer ruhsal durumların tanımı için bir sürü kelime... oldukça kaygılandırıcı bir durum...

malûmatfuruşluk, bilmişlik ve ukalalıklarla; kaygı hakkında yazı yazma ödevinin oldukça uzağına düştüm sanırım.

23 DERGİ YAZILARI

eskiden okullarda, edebiyat faslında tahrir denilen bir ders vardı. bir konu verilir ve onun hakkında bir yazı yazılması istenirdi talebelerden... hoca, bazı tahrir ödevlerinden, *konunun uzağına düştükleri* ya da *konu ile hiç alakaları olmadığı* için beş hatta altı not birden kırardı...

takdiri size bırakıyorum.

umut

üç sayıdır derginizde bana da yer verdiğiniz için teşekkür ederim. dergi içerisindeki bila-istisna bütün yazar ve yazıların; insan düşüncesini ve dolayısıyla felsefeyi yücelten makaleleri arasında, yazdıklarımın her seferinde derginin en önemli ve müstesna köşelerinde çıkması ile beni çok onurlandırdınız.

usta yazar bukowski'nin bir yerlerde dediği gibi yazarken yazmak için yazmayı hiç denemedim. sanırım belki de bu da her seferinde; derginin, o bin katlı sarsılmaz bir monoblok gibi duran felsefe abidesi içerisinde -par politesse- yer verdiğiniz yazılarımın sırtmasına neden oldu.

aslında söylemek istediklerim bunlar değil. önerilen her bir konu başlığında kalem tutan elim (?!) kendiliğinden ne yazmak istediye onu yazdı. serazat mı, saçma mı, spontane mi... ne denebilir bilemiyorum... fakat en son önerilen başlıkta bütün hoppalığına rağmen elim kıpırdamadı... bende hiç bir tepki yaratmadığı gibi aksine hissettim ki içinde bulunduğumuz ve at gözlükleri ile dörtnala bir meçhule doğru koşturulan insanımızın, **sınır** tanımayan bir **yabancılaştırmaya** doğru itildiğini...

ve sonunda büyük usta dante'nin endişe ve korkuyla adımını atmakta olduğu o meş'um yazılı kapıdan eninde sonunda bizlerin de bir tür cehenneme gireceğimiz **kaygısıyla...**

ve nihayet (berç baba duymasın) belli bir yaşa geldikten sonra şunun şurasında kalan bir kaç seneciğin içerisinde, - hayata ve yaşam biçimimize dayatılmak istenen esaret korsesine rağmen- halen umudu koymak, koyabilmek... ve **umut** üzerine yazmak... zor... çok zor...

25 DERGİ YAZILARI

son bir söz...

james hilton, *goodby mr. chips* adlı romanında; yaş nedeni ile okuldan ayrılmak zorunda kalan *mr. chips* son olarak şunları söyler:

-ve artık ben aranızdan ayrılıyorum. belki bu okul, belki brookfield değişecek. bir çok yenilikler gelecek. sakın kızmayın ve gocunmayın. yenilikleri olduğu gibi, çağın gereği olarak kabul edin. (belki de umudu..ay) ben, ama, yaşım icabı buna hiç te mecbur değilim.

dostluk ve içten sevgilerimle

ocak 11 çarşamba 2017

ibo

dergiler muntazaman geliyor. teşekkür ederim.
büyük bir kısmını okuyup, sonra kitapların arasındaki yerlerine koyuyorum...
muntazam (!) olarak...
büyük bir kısmını okuyorum dediysem. bazen çok ağır, çok karmaşık ve girift, bana göre anlaşılması hayli güç olanları atlıyorum.
yazarlar taksiratımı affetsin...
lakin okuduklarımı da maalesef yalnızca ve ancak (sesli ya da sessiz) kendi kendimle tartışabiliyorum.
her yazılan yazı bence mutlaka bir tartışmaya, bir eleştiriye ya da ne bileyim, bi fikir teatisi bir sohbeta açık olmalı. işte kimi zaman yazdığım ve herkeslerin okuması için gönderdiğim yazılarım; imkanı olmayan bu karşılıklı sohbetlerden, "halbuki bence..."lerin eksikliklerinden dolayı beni son derecede rahatsız eder...
bir de bu yazıyı gönderdiğim adres bu bakımdan doğru mu bilemiyorum...
bir de ne işe yarayacağını...

bu girizgâh, son sayıda sayın profesör doktor ibrahim güleç'in kaleme aldığı yazı hakkında bir iki şey söylebilmem için...
ilave... itiraz... başka bir perspektif... vesaire...

sayın güleç, gayet haklı olarak, geçmişte kalmış bir hikayenin bütün cephelerini göstermek için hem ahd-i atik'ten hem de müslümanların kutsal kitabından (daha çok tefsir tadında) örnekler vermiş.

burada büyükçe bir parantez açarak sayın güleç'in ziyaüddin serdar'a atfen söylenmiş olan "ibrahim zalim olabilir mi" kaygusunu, yazının sonlarına doğru *solurmaması gereken bir soru olarak* tasnif etmesi; kendi

27 DERGİ YAZILARI

açısından ve vermiş olduğu izahat ve alıntılarla temellendirilmeye çalışılıyor; bunu anlamak mümkün.. ancak ibrahim'in, karıları çocukları, firavun ve abimeleh ve diğerleriyle olan ilişkilerinde ortaya çıkan ve ona *şu zulüm yaftasını* yapıştırmadan önce anlamaya çalışmamız gereken bir takım başka kalitelere de bakmalı derim...

nuh'tan yeşua'ya, habakuk daniel ve lut'tan yakuplara, yusuflara ve davudlara ve süleymanlara kadar; herhalde hikmetinden sual edilemeyecek olan rabb'in, biz günahkâr kulların da asla sorgulamasına müsaade edilmeyen davranış biçimlerine, yaşamlarına ve yaşamlarındaki kalitelere...

tam da işin bu noktasında bütün hikayatı anlayabilmek açısından ahd-i atik ile kur'an arasında zorunlu bir tercih yapmak lazım. çünkü; ibrahim ve ondan evvelkilerin ve ondan sonrakilerin, hayatları, olaylar, yaşananlar, ilişkileri, soyağaçları vesaire, ahd-ı atik'teki anlatımda hiç bir tasarrufa gidilmeden(!), en ince ayrıntılarına kadar tasvir edilmekte. sanki o gün o saat yaşanmış gibi...

halbuki kur'an bu bakımdan daha ağır başlı, daha ciddi, bu gibi teferruata önem vermeden, yalnızca isimler zikrederek kendi akidelerini vahiyen dercediyor. hikayata pek yer vermiyor.

o halde eğer konu tarihsel ve kronolojik bir yol izleyerek ibrahim ve ahfadının yaşamlarını öğrenmekse ve dolayısıyla o zaman bir başka inanç sisteminde kendisine yalnızca peygamberlik mertebesi olarak atfedilen azameti ve eşinin dahi zikredilmediği öğretiyi, belki de başka ihtiyaçlar için kullanmak üzere bir kenara bırakarak ahd-ı ahid'e dönmekte yarar var.

ibrahim'in zulüm faslına gelecek olursak; (gen.21:12) de yazdığı gibi sarah ibrahim'e "kov bu kadın ve oğlunu

28 DERGİ YAZILARI

buradan. zira bu kadının oğlu benim oğlum yitsak'a ortak olmasın" dedi.

ibrahim buna çok üzüldü...

ancak hepinizin de bildiği gibi yüce rab "oğlunla cariyen için üzülme" dedi "sarah ne derse onu yap. çünkü senin soyun ishak'la sürecektir" dedi. "cariyenin oğlundan da bir ulus yaratacağım. çünkü o da senin soyun"... dedi...

"bütün bu havaleyi sana vereceğim" vaadinden sonra ibrahim'in sarah'dan bir erkek çocuğu dahi olmaması sarah'ı duygulandırdı mı diye sormak lazım. fedakar eş, sadık kadın, kocasının yatağına hacer'i sokarak zürriyetin devamını sağlıyor. sonra kendisi eşinden bir çocuk sahibi olunca birden o fedakar kadın gidiyor yerine kıskanç, otoriter bir kadın geliyor...

ibrahim ise yüce rabbin inayetiyle anca itaat ediyor. yüce rab ibrahim kuluna öteki oğlundan da bir ulus yaratacağı sözü vermesi, ibrahim'i hatta sarah'ı her türlü *zulüm töhmetinden* kurtarır sanırım. bu bizlerin anlayamayacağı ileriye matuf yüksek evsafli bir projedir... ve yüce rab ne derse o olur.

tabii binlerce sene sonra bir oğlanın ordusu öteki oğlanın topraklarını zapteder sonra da altı günde hacer'in oğlunun ulusunu perişan eder...

niye yapar...

allah bilir...

yüce rabbin hikmetinden sual olunmaz...

buraya kadar sanırım prensip olarak sayın hocamızın ibrahim'in hacer'e zulüm edip etmediği konusunda bir soru sorulamayacağında mutabıkız.

o zaman bu yazının maksadı ne?

tedai, endüksyon, dedüksyon vesaire diyebilirim.

burada tanrı ya da yüce rab, allah var.

burada onun arzuları, dilekleri, emirleri, tehditleri, cezaları var.

29 DERGİ YAZILARI

burada her daim tanrı ile dirsek temasında olan peygamberler var.
bütün bu karmaşık örgünün; diyelim ki bir deseni var.

bu desene o günlerde bakıldığında habakuk'un manifestasyonu, daniel'in apokaliptik mesajları, davud'un, rabbine o kadar yakın olmasına rağmen uçkur düşkünlüğü, kendisine bağ bahçe bağışlanan ibrahim'in, rabbin önünde iki kez yalan söylemesi, nuh'un içip içip sarhoş olup etraflarda cıbil dolaşması, lut'un kendi kızlarıyla girdiği cinsel ilişki, yoşua'nın borularla jeriko'yu yıkması bir tarafa çoluk çocuk herkesi doğrayıp şehri yakması, yunus'un korkusu, eyüb'un anlaşılmayan sabrı... ve daha bir sürü olay...

bu desene o günlerde bakıldığında etrafta bıçakla kesilebilecek kadar kesif bir inanç; dolayısıyla izah edilemeyen bir korku, ispatlanamadığı için bir sürü mucize, tapınma var... ve yüce rab var...

bu desene bu günlerde baktığımızda inancın yerini genelde bilgiye teslim ettiğini görüyoruz. dolayısıyla izah edilenden korkmaya gerek kalmıyor. müspet ilimlerle artık mucizeler giderek seyrekleşiyor. (fatima'da ağlayan meryem anaların dışında). tapınma ise teizmin yerini terk ettiği deizmle ufuk daha da bir genişliyor gibi. hatta diyebilirim ki a-teizm ve nihilizmle beraber tapınma ve ibadet te sorgulanabilir oluyor. ama yanılıyor olabilirim de...

bütün bunların perspektifinden baktığımızda o günlerde cereyan ettiği hikaye edilen olaylar; gerek bilimin gerek felsefenin, mantığın, gerek genel ahlakın endazesine vurulduğunda ibrahim'in zulmü *sorulabilir* hanesine daha mı yakın duruyor acaba.

30 DERGİ YAZILARI

gerek yüce rabbin verdiği emirleri, peygamber oğullarından yarattığı *yüce ulusların* çağımıza projeksiyonu, gerekse yüce rabbin emirlerini icra eden peygamberleri ve icra ederken de türlü çeşitli yoldan çıkıp *bugünkü* ve *o günkü* ahlakın pekala sorgulayabileceği davranışları *sorulabilir* ya da *sorgulanabilir* hanesine yazabilir miyiz?

sayın hocamın “peki biz bu soruları neden sormuyoruz”un cevabı bu olabilir mi...
29 ağustos 2016

ütopya için deneme

öyle zannediyorum ki, bu seferki temaya, yapılabilecek olan her türlü girizgahta dostlarımın bir çoğu konuya girmeden ya da girerken önce kelimenin ehemmiyetine binaen etimolojik değerini (!) yazacaklardır. yani grekçe **ού** → *yok τόπος* → *yer...* olduğunun mutlaka altını çizeceklerdir.
(ben niye yazdım o halde!?!...)

daha sonra herhalde mutlaka *politeia* yazarı ve utopya'nın babası sayılan muhterem *eflatur'u* anmadan geçmeyeceklerdir. ama tabii baş köşeye kelimenin mucidi ve kitabın müellifi *thomas more'u* koyacaklarından, hem kendisinden hem de kitabından bir kaç nebze bahsedeceklerinden eminim. belki de kimileri tommaso campanella'yı⁴ hatırlayacaklardır. yirmiyedi sene hapiste yatan bir adamın, *güneşin ülkesini* o dört duvar arasında bile yazabilmiş olması...
ve böylece ütopya hakkında söylenmesi gerekenlerin büyük bir kısmı da zaten söylenmiş olacaktır. bir de bu arada söylenmesi gerekenlerin parantezini kapatmadan, o dünya güzeli insanın mustafa kemal atatürk'ün *cumhuriyet köyü projesi*'ni de bir kenara koymak ve hatırlamak lazım... bir u-topya...

bir zamanlar; 1950'lerin ortalarına doğru, üç arkadaş ege'de dolanırken, köyceğiz'de bir kaç gece konakladığımız bir köy kahvesinden fethiye'ye doğru yola çıktık... o aralar oralarda bu menzilde hiç bir vasıta bulmanın imkanı yoktu. ne otobüs, ne kamyon. hatta

⁴ campanella'nın yazdığı *atheismus triumphatus, methaphysica, güneş ülkesi* ve diğer eserleri; gioacchino da fiore'nin eskatolojisinden esinlenerek kurmak istediği *müşterek mülkiyet* fikrine bağlı; erken bir marksizm... bütün yazdıklarına bir de galileo'ya gönderdiği mektubu da katarsak, tarih içinde bence erken bir marksisten çok erken bir anarşisti resmediyor...

32 DERGİ YAZILARI

yaylı araba bile yoktu... bir tek eşyalarımızı yüklediğimiz bir sevimli merkep... dolayısıyla piyadece yürüyüşümüz esnasında bir türlü bitmek bilmeyen tozlu yolda, yolun kenarında, tarlada, rastladığımız her vatandaşa; meraktan çok yorgunluk saikası ile fethiye'ye daha ne kadar olduğunu sorup durduk. aldığımız cevaplar hep aynıydı: *bi cuvara içimlik yol, aha şu dağın ardında...* inanın, yorgunluktan, ve çaresizlikten artık bir taşın üstüne çöküp te bu işten vazgeçmemize işte *bu cevaplar* engel oldular... ve yürüdük... ve nihayet şu dağın ardındaki fethiye'ye vardık.. belki de oniki saatten fazla aklımızda olan tek şey fethiye'ydi... fethiye'ye varmaktı... fethiye o zamanlar, o bitmek bilmez tozlu yolların nihayetinde bir ütopya mıydı bizim için... ve varıldıktan sonra ütopya olmaktan çıkıp alelade, varılması gereken bir yer mi oldu... kimbilir...

düşünüyorum da, acaba bizim toprakların *şu dağın ardında* deyimi 1516'dan önce de var mıydı. eminim vardı... çünkü anadolu insanının umudu hep o dağın ardında olmuştur. hanesinden tarlasından yerinden yurdundan geçen onca gaddar müstevliye onca rezil mültezime onca doymak bilmez ağa sultasına onca fukaralığa, onca...

hiç bir zaman o dağın ardına varamamıştır... gidememiştir... varamamıştır ama, *hele du bakalım* diyerekten yürümüştür... yaşamıştır... ve tek ümidi o dağın ardı olmuştur... bence içinde her şey, ama her şey olan şu üç kelime, her şeye karşın direnme, bu topraklarda ezelden beri var olan... yani olan... ve bir türlü ulaşılamayan...

o ulaşılamayan bolluktu... ulaşılamayan rahat ve huzurdu... ulaşılamayan bir arada hırsız gürsüz yaşamaktı... buğdaydı, arpaydı, ekmekti, balıktı, özgürlüktü, esenlikti... canım gülüm bedreddin...

33 DERGİ YAZILARI

belki de bıraksalardı *müşterek bir mülkiyetle* yok bir yerlere varılırdı...
ama astılar...
varamadık...
ulaşılamayan, ulaşamadığımız hep yüreklerde kaldı... hep başka bir bahara...

bu *bir yerlere varabilmenin* umudunun o kadar çok çeşidi var ki...
mesela diğer taraftan dünyada anadolu halkından daha varlıklı, belki de onların dertlerinin bir tekini bile dert edinmeyen ama ütopyanın bir başka çeşidini de asırlardan beri kendilerine şiar edinmiş milyonlarca üyesi bulunan çok saygın bir kuruluş vardır... üzerlerinde bir tek pürüz kalmayınca kadar; hatta cılalıdan da öte yonttukları ham-taşlarını, üstüste koyarak bir *ülkü mabedi* yapmanın gayreti içerisindedirler... üstüste konduğunda birbirlerini tutsun için bir yapıştırıcı bir harç dahi istemeyen bu taşlar fiziğin kohezyon kanununla birbirlerine kenetlenirler ve mabed adeta sağlam ebedi ve her daim durmadan yükselir... ancak yine de ufkun ötesinde bir yerlerdedir... uzaktır... varılması ancak düşlerdedir... belki de bütün hayallerin ötesindedir... ama cemiyetin mensupları yonttukları ve yeniden üstüste koydukları o taşlarla oraya varabilmek için asla vazgeçmezler...
öyle derler...
orası mıdır ütopya...

bir de tabii en eski türklerin bayrak ve tuğlarının tepesinde ve başbuğunun otağının üstündeki *muncuk* denilen kırmızı bir top vardır... bu top bazen bir zaferin işareti, bazen bir hakimiyetin sembolü, bazen de fethedilmek üzere *hedef* seçilen yeri ifade etmiştir... çok daha sonraları, ziya gökalp bu imgeyi yani *kızıl elmayı* turan ülkesi ile birleştirmeden önce de türk milliyetçiliğinin önemli sembollerinden birisi idi...

34 DERGİ YAZILARI

kızıl elma imgesi... türk devletleri için bir hedefi ve amacı simgeleyen... ulaşılmaması gereken bir yeri... fethedilmesi gereken bir beldeyi... kimi zaman bir devlet kurma idealini... kimi zaman cihan hakimiyeti idealini... kimi zaman da türk birliği idealini...

fakat on kûsur devlet kurulup ta on kûsur devlet yıkıldığına göre ve cihana da hakim olmamız pek mümkün görünmediğine göre ve son olarak ta bir birliğe varılamayacak kadar uzak durduğumuza göre... kızıl elma yok-her...
bu herhalde ütopyadır...

susuzluktan çatlayan dudaklarınla, çöllerin kumlarında sürünen bir zavallının en sonunda kurtuluş olarak ufukta gördüğü iki palmye ağacı ve şırl şırl akan bir su... bir serap...

yoksa bu mu bir ütopya...

yoksa bin sene sonra gezginlerin kumlar üzerinde tesadüfen buldukları bir insan iskeletinin, *bir ütopya tarafından aldatılması mı...*

bir nevi...

ya da insanların çoğu kez mesina boğazında denizin ve ufku birleştikleri yerde gördükleri hayaller... kuleler... şatolar mı...

*fata morgana*lar...

sen ona doğru gittikçe, o senden uzaklaşan mı...
nafile...

ne, ölüme en yakın olduğunda ufukta gördüğünü vehmettiği su, ne ufukta görüldüğü zannedilen sırça köşkleri... ne zulüm ve baskıdan kurtulabilmek için rüyalarının camdan kentleri ve ne de bir bataklık içerisinde taş taş üstüne koyarak kamil insan olmak hevesiyle olmayan bir yere varabilme çabası... asla var değillerdir... ama biz onlara yok ta diyemiyoruz... var olmaları herhalde, bir umudun, bir kaçış yolunun

35 DERGİ YAZILARI

hayalhanemizde bize oynadıkları bir oyun; onlarsız olmuyor zahir... ve gözlerin sabahın güneşine açıldığında düşlerle beraber yok olmaları ise hayalden başka hiçbir *yok-yer* değil *hiçbir-yer* olmamaların azabı...

diğer taraftan...

tekerlekli bir arabaya koşulu olan, arabayı çeken merkebin hevesle ileri atılmasına neden olan, herhalde gözlerinin önünde sallanıp duran bir kocaman havuç parçasıdır... merkep havucun bir ipe bağlı olduğunu bilmez...

merkep o ipin bir sopanın ucuna bağlı olduğunu bilmez...

merkep o sopanın arabada oturan iri cüsseli gaddar bir yaratığın elinde tuttuğunu da bilmez...

ve o havucu o adamın o merkebe hiçbir zaman vermeyeceğini de bilmez...

özgürlüğün, eşitliğin, insanca beraber yaşamının ve paylaşmanın, huzurun ve mutluluğun ve sevginin bir dolu olduğu ve fakat ne devletin ve ne de tanrının olmadığı hırssız, telaşsız, egosuz yaşanabilecek bir ülke aranırken... giderek şairin dediği gibi; ezelden beri *dış* problemleri olan bir medeniyetin ve o medeniyetin arkasındaki *tiranların* bin türlü fırladıkla bizi itelediği bugünkü kaotik yaşam biçimine ulaştık... yani *gaddar adamın* havucu...

her ne kadar *sokrates* karşı çıkmış olsa bile, belki de *politeia'nın* ilk kitabında *thrasymachus'un* söyledikleri doğrudur... ve halen geçerlidir... "*adalet yalnızca kuvvetlilerin çıkarları için geçerlidir.*"

ve bizleri kızıl-elma ya da u-topya peşinde sefilce, mutlu, naçar, ümit dolu, perişan, gülerek, tükenmeyen heyecanlarla koşturan bu *kuvvetlilerin bu tiranların* buralara kadar nasıl geldiklerini yine *eflatun politeia'nın VIII kitabının* başında sokrates gayet açık bir şekilde anlatılıyor; tekrarlamaya gerek yok...

işte *bu devletler, bu inançlar* ve bu bir takım perde arkası *kuvvetler*, arkalarına aldıkları medya denen canavarın ağzından her saat ürettikleri *dezinformasyon* dalgalarıyla, *depolitize* ettikleri ve farkına varmadan çarptırıp, *deforme* ettikleri büyük ekseriyeti bir hayat boyu sahte mutlulukların peşinde koştururlar... havuç... u-topya... bir de bu büyük ekseriyetin dışında kalan mutlu ve belki de ayrıcalıklı bir azınlık vardır... onlar ise dışarda kopan fırtınanın şiddetinden korundukları şemsiyeyi ya da minnetle barındıkları sıcak, adeta huzurlu meskenlerinde, yalnız kendilerine kurdukları bir dünyada kendilerini güvende hissetmeleri ve oraları bir u-topya olarak farzetmeleri de gayet mümkündür...

aslında böyle güzel bir ortamda, bu kadar güzel yazı ve tasvirlerin içerisinde zift karası bir halet-i ruhuyeyle şeytanı duvara resmetmek çok yakışsız... bunu biliyorum ancak sonuç olarak, belki bilerek ve isteyerek belki de bilinçsizce peşinde koşturulan havuç yarışımızda... sanırım bu *havuç*'un bizleri u-topyadan daha çok bir *dystopia*'ya götüreceği endişesi ağır basıyor...
06032018

權利

* * kenri

biri size birdenbire damdan düşer gibi *nedir yahu bu mobilyacıların tahta cilalama hakkı* diye bir soru sorsa.. şaşırır kalırsınız. ne cevap vereceğinizi bilememezsiniz. çünkü hayatınızda ne mobilyacılarla ne de cilalama işleriyle yakından uzaktan hiç bir ilişkiniz olmamıştır.. kaldı ki hakları..

yani bir tahta cilalama işi için *hak'* mı lazım..

dur bakalım dersiniz.. *bi araştıralım..*

insan hakları denilince de onlarca sene, belki de daha uzun bir süre üstünde yaşamaya gayret ettiğimiz bu topraklar üzerinde çokça bir çoğunluğa *insan hakları nedir* diye bir soru tevcih ettiğinizde ise; sanırım, hatta eminim onlar da aynı şaşkınlıkla şaşıracaklardır;

hangi insanlar.. hangi hakları.. diyerek ne insanlarla ne de hakları ile uzaktan yakından bir ilişkileri olmadığı için ne cevap vereceklerini bilemeyecekler..

işte, altı asırdan fazlaca bir süredir bu topraklarda yaşayanlar ne *insan* ne de *hak* konusunda pek bir şey bilememişler.. onların mı hatası.. kim bilir.. ümmet olmaktan, kul olmaktan, bir takım buyurganların tebaası olmaktan, ezilmekten, horlanmaktan, itilip kakılmaktan; yaşamakla insan olmak arasındaki bağa bir türlü ulaşamamışlar.. nerede kaldı ki *hak*..

ben pek dindar bir insan değilim ama yine de *hakkanîyet* denince ister istemez...

yani diyeceğim o ki herhalde bir yüce tanrı tarafından gönderilen; işte dünya güzeli bir insan, bir *adam* insanları yaşadıkları bu gayya kuyusundan; hem de en imkansızlıklar içersinden çekip kurtarmış.. onlara artık ve en nihayet *insan* olduklarını ve de *hakları* olduklarını söylemiş, tesbit etmiş, tesis etmiş, kurumlaştırmış,

38 DERGİ YAZILARI

bunları bir bir zaptetmiş ve yaşadığı sürece de bunları pekiştirmeye çalışmış..
ne kadar çok uzun yaşamasını isterdim o güzel adamın.. ama olmadı...
lakin gel gör ki tarih (ya da daha çok talih !.) öyle bişey ki.. sanki paket lastiği gibi.. bir şeyi tutturmak, bir şeyi zaptetmek için geriyorsun.. sonra bi de bakıyorsun ki bıraktığında yine eski haline dönmüş.. bizim tarih (ya da talih) lastiğimiz de herhalde fazla gerilmeğe dayanamıyor ve bir müddet sonra aslına rücu ederek bir türlü kavrayamadığımız insanlığımızı, olmayıp ta ucundan tutmaya çabaladığımız *hakkımızı* da arar sorar duruma geliyoruz..

çok uzun zaman önce bir yerlerde okumuştum.. doğru mu yoksa bir anekdot mu pek emin değilim. tarihin unuttuğu bir zamanlarda japonya'da pirinç yamaçlara, yamaçlarda açılan setlere dikilirmiş.. pirinç dediğin oldukça suya ihtiyacı olan bir bitki. bol su.. bol su.. su ise yamacın en üstünde bulunan bir kaynaktan bir pınrardan aşağılara doğru akarmış.. ve kimsecikler de suya, en yukarda veya orta yerde, şurda veya burda sahip olmaya, o suyu kesmeye, engellemeye, *bu benim suyum yahu* diyerek onun üzerinden bir *hak* iddia etmeye kalkmazmış. çünkü *hak* japonca'da o zamanlar *bilinmeyen bir kelimeymiş*.

ne zaman ki binsekizyüzlerde batının edepsiz ve istilacı temsilcileri, savaş gemileriyle yokohoma limanına demir atıp, bir süre sonra da kayzer'e ve hükümetine illa da *bati anlamında* (!..) bir anayasa hazırlamaları ve uygulamaları için baskı yapmaya başlamışlar.. işte o zaman japonları bir düşüncedir almış.. lisanında *hak* kelimesinin olmadığı bir ülkede onu nasıl tanımlarsınız... nasıl yazar, nasıl çizersiniz.. ve nihayetinde japonlar *hak* için yeni bir kelime üretmişler, anayasaları için.. bu da *kenri* olmuş...
権利..

39 DERGİ YAZILARI

bu da japonca hak olmuş..

yukardaki kısa hikaye şunu gösteriyor:

hak olmadan pekala piring üretebilmek mümkündür.. ve diğer taraftan daha ortada piring falan dahi yokken, illa da bir *hak* icat edip o *hak* 'ın üzerinde tepinmek te mümkündür..

ki bu da kimi hallerde (çoğu hallerde) *hak* olmayan yerde pekala *insan* olunabileceği.. ve aksine *hak.. hak..* diye dayatılan yerlede ise *insan* olabilmenin pek kolay ya da mümkün olmadığı..

aslında japon dostlarımızdan yaşam, insanlık, hak, (hukuk daha az..) konusunda alınacak çok derslerimiz var. mesela şu...

bir taraftan üç büyük inancın, daha başlangıçta sırtımıza yüklediği *ilk ve ebedi günah* neticesinde cenneten kovulmuş olmamız.. kuru toprağa ve acılara mahkum edilmemiz.. o günah karşısında ezilip durmamız.. diğer taraftan doğuştan omuzlarında böyle *küfelik* bir *inanç* yükü olmayan başka bir toplumdaki insanların görece başka yaşamaları... görece mutlu yaşamaları...

kutsal olarak tanımlanan kitaplarda, kitaplarımızda; herşeyden önce ahlaki ve manevi değerlere, allah'a ve ibadetlerine, inanmaya ve itaat etmeye, kul olmaya tahsis edilen kısımlar kadar, tekmil iman edenlerin yaşam biçimlerini, yemelerini içmelerini, yatmalarını kalkmalarını, sosyal hayatlarını, aile hayatlarını, alış-verişlerini, yaşamlarını ölümlerini, *hak* 'kı *hukuku* ; kararlarla, emirlerle, sikkeyle ve dirhemle zapturapt altına almaya yönelik; *dini* ya da *ulvi* olmaktan çok ötede olan bir çok *dünyevi* denebilecek ayet vardır.

işte bu bu bağlamda *mütehayyel* bir güç olan *hakk* 'ın desteği ile tesis edilmiş gibi duran bu *hak* 'ların da bu çerçeve içersine konulup bir şekilde ve *bu şekilde* mütalaa edilmesi düşünülebilir...

40 DERGİ YAZILARI

nitekim büyük şairimiz bile *istiklâlimizin* ancak *hak* a taparak *hak* edilebileceğini yazmıştır...

deliğe girmeyen top'ta, para çıkmayan bilet'te hatta durulmayan sözler'de bile *allah'ın hakkı üçtür..* denir !..

bir an için *hak* tan vazgeçip te ayağımızı sağlam toprağa bastığımızda; ellerinde kürek kemikleriyle bizon kovalayan ahvadımızdan beri insanları yönlendirmeye, insanlara hükmetmeye, insanlara bir sürü gibi davranmaya uğraşan yerleşik *idare* (!) sistemlerinin var olduğunu görüyoruz..
otokrat ya da polikrat...

iri yarı kabile reislerinden başlayıp ta insafsız tiranlara, korkunç kırallara, beceriksiz padişahlara, kendini beğenmiş abus diktatörlere ve en nihayet dipleri gözükmeyen gayya kuyusu devlet sistemlerine kadar; hepsi ama hepsi bütün yetkileri iki elleri arasında toplayıp bireye adeta *hiç* özgürlük tanımayan bir sistem kurmuşlar..
ya da göstermelik bir hukuk silsilesi içindeki kanun denilen ayak ve bilek zincirlerinin müsadde ettiği kadar..

bu minval üz're ve bu ahvalde, tekmil yetkileri elinde tutan ve ruh sağlığı tartışılabilir müstebitlerin hüküm sürdüğü ülkelerde; özgür olmayan bireylerin zaten herhangi bir *hak*'ları da olabileceğini ya da talep edebileceklerini düşünmek dahi abestir.
demek ki *hak* bir odada, bir kasada, bir mekanda ya da en güzeli müstebit karanlık kafalarının muhkem mağralarında saklanan ya da diyelim ki gaspedilmiş tüm insanlara ve insanlığa ait bir *değer*'dir.. icap ettiğinde bu değer *hak* edene verilir ya da ihsan edilir.
ve çoğu zaman da ne yazık ki verilmesi gereken *hak* itin önüne atılan bir kemik parçasına ya da zoraki bir sadakaya bile dönüşebilir..

41 DERGİ YAZILARI

çok basit olarak söylemek gerekirse: bu *hak* mesela bir kamyonun geniş kasasındaki ekmekleri; elleri havada, birikmiş aç bir güruha, rastgele havaya fırlatarak dağıtmak gibi tezahür edebilir.. ya da bir bankanın kasasında istiflenen banknotların bankaların önünde saatlerce bekleyen emeklilere verileceği günü saati ayarlamak gibi.. şimdiler de ise oldukça güncel olan; *çalışan* onca insanın, bu çalışma karşılığında *çalıştırının* emek karşılığı o insanlara vermesi gereken paranın, *değerin*, yani kısaca *hak edilen* (!!)'in patronlar tarafından *takse edilip* pazarlık konusu yapılması.. diğer yandan *çalışana* reva görülmeyen *hak'*ın onlarca katının yalnızca rahat koltuklarda el kaldırıp indirerek,cebe indirilebilmesi....

ve en çelişkili en ironik en gülünç olanı ise; zaten bütün bu *hak* 'ları dilediği gibi kullanacak olan bir buyurganın kendisini ya da kendilerini *seçme hak* 'ının ahaliye *ihsan* edilmesi gibi..

doymak bilmeyen bir işkembenin bu biriktirilmiş, üsütüne oturulmuş, zaptedilmiş değerleri bu *hak* 'ları ender de olsa, bazen, kimi zaman bendinden taşan dev bir dalga, *hakkımızı söke söke alırsız biz* diyerekten, yumruklar havada, *verilmeyen hak* 'larını *almaya* kalkarlar..

bize öğretilen dünya tarihinde ise, bu gibi durumlarda her seferinde dalganın, işkembelerin muhkem kayalıklarına vurarak gerisin geriye, elleri boş kendi denizlerine döndükleridir.. her seferinde..

ve böylece *hak verilmez alınır* özdeyişi de; kahvehane duvarlarında asılı duran hayber kalesi ve hazreti ali resimlerinin yanına çerçeveletilip asılacak bir türk vecizesi olarak kalır..

42 DERGİ YAZILARI

mutlaka yukardaki satırlarda ancak üçbuçuk örnekle verdiklerimle *hak*'ın sınırları çizilmiş ya da *hak* konusunda her şey söylemiş sayılmam..

sosyalden topluma, ekonomiden kültüre, hayvanlara, çocuklara LGBT'lere, azınlıklara, silah taşımaya veya adam öldürmeye kadar üzerinde (eğer gerekirse) söylenecek, tartışılacak bir sürü *hak*'lar var..

ancak yine de hepsini parantez içersine aldığımızda; her bir seferinde ve hepsinde *parantezin dışındadır* onların bu *hak*'larını zaptetmiş olanlar..

ve zaptedildikleri içindir ki zaptedilen ve lütfedilip verilen bu *değerlerin* bir diğer adı da *hak*'tır..

bu gibi yazılarda adettendir. bir ünlü yazardan alıntı yapılır. *ambrose bierce* belki de çoğunuz tarafından tanınmasada bence ünlü bir yazar.

ve kendisi şöyle demiş *şeytanın sözlüğünde*:

hak: i. önüne sayısal bir güç eklenmediği sürece hiçbir değeri olmayan bir sıfır...

--- i. olma, yapma ya da sahip olma yetkisi... sözgelimi bir zamanlar herkes kral olma hakkının doğrudan tanrı'nın iradesinden geldiğine inanıyordu, ki demokrasinin aydınlık hükümdarlığının (!) dışında bir görüş bazen halâ onay görür. *sir abednego bink*'in aşağıdaki meşhur dizelerinde olduğu gibi:

*hükümdarlar hangi hakla hükmediyorlar peki ?
kim onaylıyor iktidarlarını ve mevkilerini ?
katır gibi inatçı olmalı -ona ne şüphe-
tanrı'nın onayı olmadan bir saat bile
tahtta davetsiz bir misafir gibi oturan
ve başkanlık koltuğundan duyduğu gururu
herkesin gözüne sokan bir ademoğlu.*

*ancak ilahi hak'la olur ne olursa,
hiçbir şey gerçekleşmez tanrı onaylamazsa.*

43 DERGİ YAZILARI

*bir budala bozabilseydi eğer O'nun tasarısını
veya bir zorba durabilseydi şayet O'na karşı,
hayret verici bir durum olurdu bu doğrusu !
öyleyse tanrı (gücendirmeyi istemem ama)
görevi ihmalden suçlu olsa gerek bir parça.*

ve son söz olarak şunu söylemek istiyorum:
insanoğlunun bir gün artık bütün *sınırlarını* kaldırıp
biribirlerine değil *yabancılaşmak*, aksine hocanın dediği
gibi tanış olarak geleceğe *kaygı* ile bakmanın tamamen
unutluluğu *umut* dolu bir dünya inşaa ettiklerinde *hak*
zaten kendiliğinden ortadan kaybolup yok olacak.
bu ancak hayal edilmesi çok güzel olan bir *utopya*'dır..
ama eninde sonunda ancak hayal edilebilir..

aslında bütün bunlar daha derli toplu, daha mantıklı, ve
bu derginin ruhuna ve edebine uygun olarak daha veciz
ve saygılı olarak yazılabilirdi..
pek olmadı...
itirazlarınız olacak.. biliyorum.. duyar gibi oluyorum..
hak(k)-ı âliniz var efendim...

44 DERGİ YAZILARI

dergi yazıları için not:
otur... sıfir...

45 DERGİ YAZILARI